

Ahiretteki Karşılık Bağlamında Kur'an'da Suç-Ceza Uyumu -II-

*The Harmony Between Crime And Punishment in
the Koran in The Context of the Retribution
in the Hereafter -II-*

Resul Ertuğrul

Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Tefsir Anabilim Dalı.
Bayburt / Türkiye
PhD., Bayburt University Faculty of Divinity,
Department of Tafsir,
Bayburt / Turkey
resulertugrul@bayburt.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-9458-2544

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 13 Mayıs / 13 May 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16 Haziran / June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Resul Ertuğrul, “Ahiretteki Karşılık Bağlamında Kur'an'da Suç-Ceza Uyumu -II-”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (Yaz) 2020) : 71-96

Öz

Kur'an'ın "bir kötülük yapan onunla cezalandırılır", "bir kötülüğün cezası benzeri bir kötülüktür", "bir kötülük işleyen onun kadar ceza görür", "amellere uygun karşılık", "karşılıkların tamamı verilmesi" vb. ilkelerine göre suç ve ceza arasında bir denge, uygunluk, mutabakat ve tür birliği vardır. Ahirette verilecek karşılıkların ve cezaların şeklini amellerin niteliği belirleyecektir. Cehennemdeki her cezanın bir sebebi ve bu sebebe uygun bir şekli vardır. Kendilerini büyük görenlerin, inkarda öncü olanların, zalimlerin, akıllarını ve duyu organlarını kullanmayanların, gönül gözlerini köreltenlerin, bedeni isteklerinin esiri olanların ve cimrilere kendi günahlarının şekline göre farklı türden cezaları olacaktır. Bu çalışmamızda suçlar ile ahirette verilecek cezalar arasındaki uyumu ortaya koyabilmek için özellikle ayetler arasındaki bağlantılara dikkat çektik, gerekli durumlarda da surelerin iç bütünlüğü açısından konuyu ele aldık.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Ahiret, Suç, Ceza, Zulüm, Cehennem, Azap.

Abstract

Under the light of the principles of the Qur'an such as "whoever does a wrong will be recompensed for it", "whoever does an evil deed will not be recompensed except by the like thereof", "anyone who has done an atom's weight of evil, shall see it", "a fitting recompense (for them)", and "no injustice be done to their deeds", etc., it is seen that there is a harmony, conformity, accordance, and classification unity between crime and punishment. The types of deeds committed shall determine the type of retributions and punishments to be given in the Hereafter. Every single punishment to be given in the Hereafter has a reason and a reasonable type for this reason. Those, who are arrogant, who take the lead in the rejection of the religion, who are wrongdoers, who do not use their minds and sense organs, who dulls his 'eye of the heart', who become enslaved by their physical desires, and who greedily withhold, will have different types of punishments by their sins. In this study, to reveal the harmony between crime and punishment to be given in the Hereafter, we underlined the links between verses, and handled the subjects in terms of the inner integrity of the surahs, when needed.

Key Words: Commentary, Qur'an, Hereafter, Crime, Punishment, Cruelty, Hell, Torment

a. Giriş

Kur'an'ın ahiretle ilgili anlatımları ıslah amacına yöneliktir. Kur'an'ın en büyük maksadı, başta Muhammed ümmeti olmak üzere tüm insanlığı topyekûn ıslah etmektir. İnkârcuları ıslahı imana davet ederek batıl şeylere kulluktan uzaklaştırmadır. Mü'minleri ıslahı ise ahlaklarını düzeltme, onları doğru yolda sabit tutma, başarı yollarına yönlendirme ve nefislerini arındırmadır. Dolayısıyla Kur'an'ın her bir âyeti insanları ıslah maksadı taşır.¹

Kur'an'ın ahiret anlayışını ortaya koyan temel yaklaşımı, her insanın yaptıklarının müthiş ve daha önce hiç hissetmediği şekilde şuuruna vardırılacağı bir anın, kıyametin geleceğidir.² Emzikli kadınlar, kıyametin şiddetli sarsıntısı ile kendilerinin parçası sandıkları bebeklerini bırakırlar, hamile olanlar karınlarındakini düşürürler.³ Dünyaya tek başına gelen insan Rab-

¹ İbn Aşur, Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed et-Tunusi (öl. 1394/1973), *Tefsirü't-tahrîr ve't-tenvîr*, 30 Cilt, (Tunis: ed-Dâru't-Tunisiyye, 1984), 1/81.

² Fazlurrahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev. Alparslan Açıkgenç, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1996), s. 200.

³ *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. çev. Hayrettin Karaman vd. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), el-Hac 22/1-2.

bine tek başına döner.⁴ “Hepsi benim» diyerek dünyalık nimetlere sarılanlar sarıldıkları şeylerin gerçek sahibi değil emanetçisi olduklarını anlarlar. Şiddetli sesle uyanıp kendilerine geldiklerinde dünyada kendilerine doğru koştukları şeylerden ahirette kaçarlar.⁵ Hesap gününde alışveriş, dostluk ve şefaata fayda vermez.⁶ Dünyayı ebedi kalınacak yer sananlar ve bu uğurda varlıklarını adayanlar Allah'tan ve O'nun vahyinden gafil geçirdikleri ömürleri sebebiyle dünyada günün bir saati kadar kaldıklarını düşünürler.⁷ Dünyanın sadece dış yönünü bilip de madde ile mana arasında bağ kuran akıllarını dumura uğratarak öteki gerçek yüzü olan ahiret boyutunu ve İlahi tasarrufu göremeyenler⁸ korkunç sesle uyanırlar, zihinlerindeki ve gözlerindeki perdeler kalkar.⁹ İçlerinde kendilerine bağırın vicdanın ve yakınlarından kendilerine seslenen elçinin sesini işitmek için bastıranlar çılgın ateşle yüzleşince onun öfkeyle kabaran sesini ve homurtusunu ta uzaktan işitirler.¹⁰ Hiç ölmeyeceklerini sanarak günahların engin vadilerinde koşanlar dar bir mekânda elleri kolları bağlı halde tutsak edilerek ölümü çağırırlar. Öldükten sonra dirilmeye iman etmeyenler dirilince ölümü hiç o kadar istemezler. Mevti (dirilişi olan ölümü) istemeyenler, orada sübûru (dirilişi olmayan ölümü) isterler.¹¹ Dünyada akıl terazisiyle adaletsizce ölçüp biçerek Allah'ın hakkını gasp ederek başkalarına verenlerin (şirk), alışveriş terazilerinde alırken kılı kırk yararcasına titizlenen, verirken de tonlarcasını kaçırmaya çalışanların hardal tanesi kadar bile aşırı oldukları adalet terazisiyle tartılarak adalet sağlanır.¹² Akıllarını ve şuurlarını yitirmiş bir şekilde Allah'a düşmanlıkta birleşenlerin, suya gittiğini sanıp da ateşe koşan şursuz varlıklar gibi¹³ gözlerini, gönüllerini, kulaklarını iptal edenlerin, ellerini, ayaklarını hayvani güdülerinin emrine verenlerin, yaratılış istikametinde kullanılmayan organları aleyhlerinde şahitlik yapar.¹⁴

Cehennem yedi katmanından herbirinin suçuna uygun düşecek şekilde bir kesime tahsis edilmiş olması¹⁵ orada her suçta uygun bir cezanın verileceğinin göstergelerindedir. Cehennem, şeytanların ve onların peşinden

⁴ Bk. el-En'âm 6/94; Meryem 19/80.

⁵ Abese 80/33-37.

⁶ el-Bakara 2/254. Şefaatin tamamı Allah'a ait olup (ez-Zümer 39/44), şefaata Allah'ın dilemesi halinde şefaatine izin vereceği kimseler tarafından O'nun dilediği ve razı olduğu kimseler için gerçekleşir. Bk. el-Bakara 2/255; Meryem 19/87; Taha 20/109; es-Sebe 34/23; ez-Zuhuruf 43/86; en-Necm 53/26.

⁷ Yûnus 10/45.

⁸ er-Rûm 30/7.

⁹ Kâf 50/22.

¹⁰ el-Furkân 25/11-12. Bu ayette ateşin uzaklığına rağmen sesinin işitilmesine vurgu yapılması sesinin ve öfkesinin ne kadar şiddetli olduğunu göstermektedir.

¹¹ el-Furkân 25/13-14; el-Hâkka 69/27; el-İnşikâk 84/10-13.

¹² el-Enbiyâ 21/47; er-Rahmân 55/7-9; Mutaffifin 83/1-6.

¹³ Hûd 11/98. Ayetteki vird kelimesi benzer manayı içermektedir.

¹⁴ en-Nûr 24/23-25; Yasin 36/55; Fussilet 41/19-21.

¹⁵ el-Hicr 15/44; Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Semerkandî el-Mâtürîdî, (öl. 333/944), *Te'vîlâtü'l-Şur'ân*, thk. Fatma Yusuf Heymi, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1425/2004), 3/52. Ayrıca bk. Resul Ertuğrul, “Ahiretteki Karşılık Bağlamında Kur'an'da Suç-Ceza Uyumu -I-”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (2019/2 Güz), 123-151, 129.

gidenlerin buluşma yeridir. Hepsi kötülükteki derekelerine göre farklı farklı kapılardan cehennemin farklı farklı katmanlarına giderler. Allah insanı cennete varmak için yaratmıştır. Cennete varamayanlar yoldan ayrılarak cennet diye cehennemin yoluna düşenlerdir, anne diye cehennemin kollarına koşanlardır.¹⁶ *“Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar! Allah, gökleri ve yeri, hak ve hikmete uygun olarak, herkese kazandığının karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara zulm edilmez.”*¹⁷

Allah şefkatinin bir gereği ve kullarının cehennem yolundan dönmeleri için uyarı mahiyetinde zaman zaman cezalar vermektedir. Dünyada vereceği daha düşük bir ceza ile daha büyük cezadan, ahiretin en büyük azabından onları kurtarmak istemektedir. *“En büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız; olur ki (imana) dönerler.”*¹⁸

Diken eken gül biçemez. Ot eken meyve toplayamaz. Sapıklık yolunu tutan doğru yol/rüşet meydanına yerleşemez. Yanlış yoldan dönmeyenler ateşe varır. Kötülük yaptıkları için ahiretleri de kötü olacaktır. Zira Allah katında karşılık amel türündendir.¹⁹ *“Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Biz nankörden başkasını cezalandırır mıyız?”*²⁰

*“Ne sizin kuruntularınız ne de ehl-i kitabın kuruntuları (gerçektir); kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür...”*²¹ Allah'ın yasına göre ceza amelin tabii bir sonucu olduğu için kötülük yapan herkes cezasıyla karşılaşır. Nasıl ki içki sindirim, solunum ve sinir sistemlerine tesirinden dolayı dünyadaki cezaya sebep oluyorsa insan nefisini ve ruhunu kirleten bir kötülük işlendiğinde ahiretteki karşılık için tabii bir sebep oluşturur.²²

Bu çalışmamızdaki amacımız, dünyada işlenen zulüm vb. kötülöklere, insanın yaratılış amacına aykırı davranışlara ahirette verilecek karşılıklardaki ve cezalandırılma şekillerindeki benzerlik ve denkliğin Kur'an'da nasıl yer aldığına ortaya konulmasıdır.

Ahirette verilecek karşılıklarda suç-ceza uyumunu ortaya koyan müstakil çalışmalar bulunmadığı gibi, tefsirlerimizde ve diğer dini kaynaklarımızda bu bağlantı ve denklige pek yer verilmediği görölmektedir. Bu bağlantıya kısmen dikkat çeken İbn Kesir (öl. 774/1373) ve diğer bir kısım müfessirlerimizden istifade ettiğimiz gibi özellikle Kur'an'ı temele alarak

¹⁶ Nitekim el-Kâri'a suresi cehennemi ümm (anne) diye nitelendirmiştir. el-Kâri'a 101/8-11.

¹⁷ el-Câsiye 45/21-22.

¹⁸ es-Secde 32/21; Ayrıca bk. et-Tevbe 9/126.

¹⁹ Seyyid Huseyn 'Affânî, *el-Cezâu min cinsi'l-âmel*, 2. bsk., (Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1417/1996), 1/161.

²⁰ es-Sebe 34/17.

²¹ en-Nisâ 4/123.

²² Muhammed Reşid Rızâ, *Tefsîrü'l-Şur'âni'l-ḥakîm (Tefsîrü'l-Menâr)*, (Kahire: Dâru'l-Menâr, 1366/1947), 5/435.

ayetler arası bağlantılar ve surelerin iç bütünlüğü açısından konuyu ele aldık.

Daha önceki makalemizde ahiretteki suç-ceza uyumunu belli konular ile sınırlı tutarak birtakım suçlar ve ahiretteki karşılıkları bağlamında ele almıştık. Ancak konunun genişliği bir makalenin sınırlarını aştığı için bu çalışmamızda daha önce yer veremediğimiz diğer suçlar ile karşılıkları arasındaki uyum ve denkliği ortaya koymaya çalıştık.

b. Küfürde Öncü Olanın Cehenneme Gidilirken Önde Olması

Kur'an inkârda ve kötülükte öncü olanların kendi günahlarını yükledikleri gibi haksız yere saptırdıklarının günahlarını da yükleneceklerini dile getirmektedir.²³ İnkâr eden ve başka insanları da doğru yoldan saptırıp onların inkârlarını artıranlar yapmış oldukları bozgunluklar sebebiyle azaplarını da kat kat artırmış olurlar.²⁴

Kur'an, Firavun'un küfürde öncü olduğu gibi kıyamet gününde de küfre çağırduklarının önüne düşüp onları cehenneme sürükleyeceğini haber vermektedir. *"Andolsun ki Musa'yı da mucizelerimizle ve apaçık bir delille Firavun'a ve onun ileri gelenlerine gönderdik. Fakat onlar Firavun'un emrine uydular. Oysa Firavun'un emri doğru değildi. Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne geçecek ve onları ateşe götürecektir. Ne kötü varış yeridir orası."*²⁵ Mealini verdiğimiz *النَّارَ فَأُورِدَهُمُ الْقِيَامَةَ يَوْمَ قَوْمَهُ يَفْقَهُمُ* ayetindeki "vird" kelimesinin "ulaşılması hedeflenen su, develeri sulamak için suya götürülmesi"; "vârid", kelimesinin de "kavmin önüne düşüp, onları suya götüren"²⁶ şeklindeki kök manasından yola çıkarak bir benzetme yapacak olursak şunları söyleyebiliriz: Mısır'ın ve ayağının altında akan ırmakların kendinin olduğunu iddia ederek²⁷ halkını suya götürmek için kandıran Firavun'un rüşdten yoksun akıldışı sistemini sorgulamadan peşinden gidenler, katında değer ve mevki kazanmak için onun emrine uydular.²⁸ Firavun'un övündüğü ırmakları yarıp da hedefe ulaşan Hz. Musa'nın peşinden gitmeyi zül görerek dünya zinetine tapan Firavun'u takip edenler, ahirette onun öncülüğünde cennet pınarlarını değil de en kötü ödül olan ateşi elde edeceklerdir. Firavun'un merhametten yoksun yönetim sistemini benimseyenler nasıl ki dünyada insanların, peygamberlerin ve onlara tabi olanların lanetlerini üzerlerine çektilerse ahirette de lanete uğrayacaklardır.²⁹ Firavun'un yolunu izleyip de apaçık sağlam delillerle, akla yol gösteren işaretlerle kendilerini doğru yola sevk etmeye gelen Musa'ya uymayan-

²³ en-Nahl 24-25. Saptırdıklarının günahlarından bir şey eksilmez.

²⁴ en-Nahl 16/88.

²⁵ Hûd 11/96-98.

²⁶ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb İsfahânî (öl. 465 H.), *Müfredâtü elfâzî'l-Kur'ân*, thk. Safvân Adnân Dâvûdî, 2. bsk., (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1418/1997), 865.

²⁷ ez-Zuhruf 43/51.

²⁸ Hûd 11/96-97.

²⁹ Hûd 11/99; el-Kasas 28/42; Ebi'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm*, Thk. Sâmi b. Muhammed es-Selâme, 2. bsk., (Dâru Tayyibe, 1420/1999), 6/238.

lar onun gireceği cennet yurduna varamayacaklardır. Zira herkes izlerini takip ettiği kimsenin varacağı yere varacaktır.

Nitekim başka bir ayette bu durum şu şekilde ifade edilir: *Biz onları, ateşe çağıran öncüler kıldık. Kıyamet günü de kendilerine yardım edilmeyecektir. Bu dünyada onları lânete uğrattık. Kıyamet gününde de onlar iğrenç kılınmış kimselerden olacaklardır.*³⁰ Bu ayetin de dikkat çektiği gibi Yaratıcıyı ve O'nun elçisini yalanlama konusunda önderlik yapanlar ile onların arkalarından gidenleri, yollarını izleyenleri dünya ve ahiretin rezilliği yakalayacaktır.³¹ "Ben sizin en yüce rabbinizim"³² diyerek makamların en yükseği olan tanrılığa, el-'Aziz olan Allah'ın izzet makamına göz diken Firavun en aşağılara yuvarlanarak dünya ve ahiretin hâkimi olan Allah tarafından ibretlik cezaya çarptırılacaktır.³³ "*Benden başkasını tanrı edinirsen, andolsun ki seni zindanlıklardan ederim!*"³⁴ şeklinde Hz. Musa'yı tehdit eden Firavun cehennem zindanına atılacaktır.

İnsanlara çeşitli zorbalıklarla sabah akşam işkence eden Firavun'un yaptığına uygun bir ceza olarak kabir hayatında sabah akşam kötü makamı gösterilip, kıyamet gününde ise azapların en şiddetlisine sokulacaktır.³⁵

Firavun'u izleyenlerin onun kötü akıbetine uğrayacağını söyleyen Kur'an şeytanın takipçilerinin de onun önderliğinde cehenneme gideceklerini belirtmektedir.³⁶ Azgın şeytan, kendisine uyanları azgın ve çılgın azaba sürüklemektedir. İnsan ve cin şeytanları, sapıklık önderleri kendilerine uyanları, görüşlerini benimseyip taklit edenleri dünyada sapıklığa sürükledikleri gibi, ahirette de önlerine düşüp alevli, çılgın azaba götürürler.³⁷

Dünyada şeytanı akıl hocası bilenler, kıyamette onu önlerinde bulacaklardır.³⁸ Tabii olduğu sınavı kaybeden şeytana körükörüne tabii olarak dünyadaki sınavlarını kaybedenler orada derin bir kayıp ve karanlık içerisinde kalacaklardır. Takva sahipleri ise şeytanın hilesini sezip gerçeği gördükleri gibi³⁹ ahirette de önlerini görecekleri nura sahip olacaklardır.

c. İnsanlığı Dehşete Düşüren Zalimlerin Gözlerinin Kıyametin ve Cehennemin Dehşetinden Donakalması

Kur'an, zulüm karanlığına gömülenlerin, dünya hayatının görünen yüzünü bilip de öteki yüzünden gafil olanların hakikate karşı perdeli olan gözlerinin ölüm ve kıyamet anında, hesap gününde ve cehennemin görül-

³⁰ el-Kasas 28/41-42.

³¹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kurâni'l-'Azîm*, 6/238.

³² en-Nâziât 79/24.

³³ en-Nâziât 79/25.

³⁴ eş-Şu'arâ 26/29.

³⁵ el-Mü'min 40/46.

³⁶ el-A'râf 7/18; el-Hicr 15/42-43; el-İsrâ 17/63; el-Hac 22/3-4; Şu'arâ 26/94-95; Sâd 38/84-85.

³⁷ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kurâni'l-'Azîm*, 5/394

³⁸ "...Fakat şeytan onlara işlerini süslü gösterdi de (iman etmediler). İşte o, bugün onların velisidir. Ve onlar için elem verici bir azap vardır." (en-Nahl 16/63).

³⁹ el-A'râf 7/201.

düğü an gibi çeşitli merhalelerde donakalacağını ve korkudan dışarı fırlayacağını haber vermektedir.

Tabilerini aydınlıktan koparıp, karanlığın dehlizlerine götüren tağutların çağrısına uyanlar ebedi kalacakları cehennem karanlığına atılırlar.⁴⁰ Hz. Peygamber, karanlıkla, yani zulmetle aynı kökten gelen zulümden kaçınılmasını isteyerek, “zulmün kıyametin zulumatından (karanlıklarından)”⁴¹ olduğunu haber vermiştir. Zulüm bir şeyi ait olduğu yerden koparıp başka bir yere koymaktır, kendi mecrasında ilerleyen hakkın sınırına girmektir, haddi aşır yaratılmışların hakkına girmektir. İnsan zulmü ister Allah'a ister diğer insanlara isterse kendine yapsın hangi tür zulmü yaparsa yapsın ilk önce kendisine zulmetmiş olur.⁴² Zulüm dünyada sahipleri üzerinde karanlık olup, kalbin zulmetinden, kalpteki karanlıktan neşet eder. Kalp kararınca şaşar, yoldan çıkar ve zorbalasır, hidayet ve basiret gider, kalp harap olur. Böylece zulüm sahibi viraneye dönmüş bir kalple gittiği kıyamette karanlıklar içinde kalır, yolunu bulamaz. Müminler önlerindeki nurlarla yürürken zalimin zulmünün karanlığı kendisini kaplayıp kör eder.⁴³ İnkârın ve zulmün her çeşidine karşı öfkelenen, mazlumların öfkelerini biriktiren ve neredeyse öfkesinden çatlayacak olan cehennemle⁴⁴ yüzleşir.

*“(Resûlüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor.”*⁴⁵ Ayette geçen “Şuḥûşu'l-ebşâr” dehşetten ve korkunun şiddetinden dolayı gözlerin açık kalması, kapanamamasıdır.⁴⁶ Yaptıkları zulümlerle mazlumları korkudan dehşete düşüren zalimlerin gözleri o gün dehşetle bakacaklardır. *“Bakışlarını dikerek koşarlar, nazarları kendilerine dönmez ve yüreklerinin içi bomboş hevâ kesilmiştir.”*⁴⁷ Bitmeyen heva ve arzularıyla gönüllerini dolduranların, hevalarını, egolarını tatmin için de binbir türlü zulüme başvuranların ahiretteki sorgu gününün dehşet bir manzarası resmediliyor. Ayette zihinleri dumura uğratan ani bir şokun da etkisiyle hiçbir şey duymayan, düşünemeyen, hissetmeyen gönüllerden bahsediliyor. Gökler alemine açılınca, merhametin kaynağı er-Rahmân'ın engin merhametinin yansıtacağı yer olan gönüllerini merhametten soyutlayan, şehvet ve vahşetle dolduran, neticede akıllı vahşiye dönüşenlerin dehşet tablosu çiziliyor. Dünyada sergiledikleri binbir çeşit zulüm ve akıt-

⁴⁰ el-Bakara 2/257.

⁴¹ Buhârî, “Mezâlim”, 8; Ebu'l-Huseyn el-Haccâc el-Kuşeyri Müslim *el-Câmi'u's-Şâhîh*, (İs-tanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Birr”, 15 (no: 56).

⁴² İsfahânî, *Müfredât*, 537-538.

⁴³ Muhammed Abdürreâûf Münâvî (öl. 1031/1622), *Feyzû'l-ḳadîr şerḩu'l-Câmi'i's-şâḩîr*, 2. bsk. (Beirut: Dâru'l-Ma'rîfe, 1391/1972), 1/134.

⁴⁴ el-Furkân 25/11-12; el-Mülk 67/6-8.

⁴⁵ İbrahim 14/42.,

⁴⁶ Hasan Mustafavî, *et-Tahkik fî kelimati'l-Kur'âni'l-Kerim: şın-sad*, (Tahran: Büngah-ı Terceme ve Neşr-i Kitab, 1365 h.), 6/29-30.

⁴⁷ İbrahim 14/43. Elmalılı meali

tıkları gözyaşları ile ezilenlerin bakışlarını dehşet içerisinde bırakarak bu dünyada yaktıkları cehennem ateşini orada tüm çıplaklığıyla gördüklerinde bakışları dehşet içerisinde kalır. Onlar, dünyada yaratılış amaçlarını ve içlerinde sakladıkları ilahi cevheri unuttukları, arzularının ve yoldan çıkmış öncülerin gösterdikleri hedeflere yöneldikleri, üretim-tüketim kısır döngüsü içerisinde ruhsuz bir makine konumuna düştükleri ve robotlar gibi vicedandan yoksun oldukları gibi orada da ruhsuzlaşırlar. Neyin peşinden koştuklarının, neyi neye tercih ettikleri gerçeğinin şimşek gibi çakmasının çarpılmışlığını yaşarlar.⁴⁸ Allah'ın verdiği güç emanetini fütursuzca kötüye kullanan ve bu konuda birbirleriyle yardımlaşan zalimler o gün birbirlerine bağlı halde zincirlere, pırangalara vurularak⁴⁹ cehennem hapsine atılacaklardır. *"Gömlekleri katrandandır. Yüzlerini de ateş bürüyecektir. Allah, herkeşe kazandığının karşılığını vermek için böyle yapar..."*⁵⁰ Bu şekilde herkese yaptığına uygun bir karşılık verilerek suç-ceza uyumu sağlanacaktır.

Peygambere inen "ruh" (gönüllere can veren vahiy) ile dirilmeyen ve o "nur"⁵¹ görmezden gelen, dünyada tepeden bakarak herkesi murakabe etmeye çalışan işkenceci bu gruplar gözlerini fal taşı gibi açacak olan ateşe sunulurlarken zilletten başlarını öne eğmiş bir halde göz ucuyla gizli gizli kaçışı olmayacak bir şekilde düşecekleri korkusuyla ateşe bakacaklardır.⁵² Dünyada kendilerini hâkim sananlar aḥkemül-hâkimîn huzurunda mahkûm olurlar.⁵³

Biriktirme kirizine yakalananlar, insanları sömürenler, dünyada kendince bir cennet kurmak için başkalarının hayatını cehenneme çevirenler, dünyayı ateşe vermekten çekinmeyenler kesin bilgi ile yaptıklarının yanlışlığını bilselerdi dünyayı cehenneme çevirdiklerini görürlerdi. Bu dünyada göremedilerse ahirette kesin bir göz ile görecekler ve hakka'l-yakîn onu tadacaklar. Sonra bütün nimetlerden sorulacaklardır.⁵⁴

d. Hendek Ateşine Karşı Cehennem Çukuru ve Yangın Azabı

Burûc sûresinde,⁵⁵ kendilerine "ashâbü'l-uhdûd" denilen kimseler ve onların işkence ettiği mü'minlerle ilgili olay ayrıntıya değinilmeden dile getirilmektedir. Ayetler arasındaki bağlantılar doğru bir şekilde kurulduğu takdirde sûrenin bütünlüğünde ahirette suça verilecek denk cezalar ve suç-ceza dengesini ortaya koyan ilginç bağlantılar müşahade edilmektedir.

⁴⁸ İbrahim 14/47-48. Allah'ın "zü'ntikâm" ve "el-kahhâr" isimleri öne çıkarılmaktadır.

⁴⁹ İbrahim 14/49.

⁵⁰ İbrahim 14/50-51.

⁵¹ eş-Şûrâ 42/52.

⁵² eş-Şûrâ 42/45; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kurâni'l-'Azîm*, 7/215.

⁵³ el-Furkân 25/26.

⁵⁴ et-Tekâsür 102/1-8; Muahammed Esed, *Kur'an Mesaḥi Meal-Tefsir*, çev. Cahit Koytak, (İstanbul: İşaret yayınları, 1996), 3/1302.

⁵⁵ el-Burûc 85/4-10.

Uhdûd “uzun ve derin hendek”⁵⁶ demektir. Bu sûrede Allah’a inandıkları için müminleri diri diri ateş dolu hendeklere atan ve hendeğin etrafında oturup onların çığlıklar içerisinde nasıl yandıklarını zevkle seyreden kimselere “kahrolsunlar” denilmektedir. Bu konuda birçok rivayet⁵⁷ olmakla birlikte en kuvvetli rivayet, yahudi hükümdar Zûnüvâs tarafından Necran hıristiyanlarına yapılan işkence olayıdır. İkinci Himyerîler’in son hükümdarı olan Zûnüvâs, 523’te Necran’ı ele geçirerek hıristiyanları Yahudiliğe geçmeye zorlamış, kabul etmeyip de ölümü tercih eden binlerce kişiyi ateş dolu çukurlara atarak yaktırmıştır.⁵⁸

Sûrede ayrıntıya girilmeyerek isim ve yer bilgisi verilmemesi her devirde bu zulmü işleyenlerin çıkacağı ve bunlara karşı tedbirli olunması gerektiğinin bir göstergesidir. Nitekim o dönemde işlenen zulmün bir benzeri günümüzde yakıcı silahlarla Müslümanlara yapılabilmektedir.

Bu sûrede, Firavun ve Semud kavmi hatırlatması da yapılarak sahip olduğu iktidar ve ekonomik gücü kötüye kullanarak inanca baskı yapanlar şiddetle kınanmakta, hiçbir zulmün samimi imanı yok edemeyeceği mesajı verilmektedir. Kur’an’a göre “*Fitne (inanca baskı ve zulüm) adam öldürmekten daha kötüdür.*”⁵⁹ Bu olayda her iki suç (fitne ve öldürme) birlikte işlenmiştir. Burada ateş çukurunda müminleri yakmak isteyenlere “*azâbu’l-herîk*” (yangın azabı)’in öngörülmesi, “*herriku hu*” (onu yakın) emriyle Hz. İbrahim’i yakmak isteyenler’in kaybedişlerini ve Halil (Allah dostu) olan Hz. İbrahim’in yanmayarak onun davetinin kıyamete kadar bereketlenmesi hatırlatılmakta ve her iki olayda “hiçbir ateşin volkan gibi kaynayan imanı yakamayacağı” mesajı verilmektedir.

Bu kıssada hendek kazarak müminleri alevli ateşe atıp yakanların işledikleri suça uygun, amelleri türünden bir ceza olarak “cehennem azabı” ve “yangın azabı” ile cezalandırılacakları bildirilmiştir.⁶⁰

Sûrede ateş dolu hendeğin yanında oturarak yakmakta oldukları mü’minleri seyreden zalimleri tasvir ederken kinaye yollu olarak “*iz hüm ‘aleyhâ ku’ûd*” (onlar ateşin üstüne oturmuşlar) ifadesi kullanılarak yakarken ebedi hayatta kendi elleriyle kendilerini yaktıkları mesajı verilmektedir.

Ateş dolu hendeğin kenarında oturup da yaktıkları mü’minlere bakanların (şühûd) yaptıklarına Allah şahit oluyor (şehîd).⁶¹ Buna ek olarak tepelerinde alev alev yanan, karanlık (zulümât) işlerini günyüzüne çıkaran burûc

⁵⁶ İsfahânî, *Müfredât*, 275-276; İbn Kesîr, *Tefsîru’l- Kur’âni’l-‘Azîm*, 8/366; Muhammed Eroğlu, “Ashâbü’l-Uhdûd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları), 1991, 3/471.

⁵⁷ Örneğin bk. İbn Kesîr, *Tefsîru’l- Kur’âni’l-‘Azîm*, 8/366-371.

⁵⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru’l- Kur’âni’l-‘Azîm*, 8/369-370; Eroğlu, “Ashâbü’l-Uhdûd”, 3/471.

⁵⁹ el-Bakara 2/191.

⁶⁰ el-Burûc 85/10; İbn Kesîr, *Tefsîru’l- Kur’âni’l-‘Azîm*, 8/371; Suat Erdoğan, “Kur’an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/3, (2014), 146.

⁶¹ el-Burûc 85/7, 9.

(burçlar, takım yıldızları)⁶² da şahitlik yapıyor. Adeta yaptıkları zulmü, aynasında kendilerine izlettiren vad ve şahid olunan hesap günü⁶³ de şahit oluyor. Allah'tan hiçbir şeyi kaçıramayacaklarının farkında olmayarak bu zulmü yapanlar kendilerince bir hâkimiyet kurmuşlar ama gerçekte bunlar göklerin ve yerin hâkimi Allah'ın arzında ve O'nun şahitliğinde O'na inanan kullarına zulmediyorlar.⁶⁴ Yaptıklarının ne kadar korkunç ve yaptıklarıyla ne kadar beyinsiz hareket ettiklerinin farkında olmadan kendi kötü sonlarını hazırlıyorlar. Mü'min erkek ve kadınları hendeklerde yakıp da tevbe etmeyenlere cehennem azabı ve yangın azabı vardır.⁶⁵ Bu yangın sadece bedenlerini değil sızlamayan yüreklerini de, geleceklerini de, ebedi hayatlarını da yakacaktır.

Onların zulümlerinin büyüklüğünün karşısına Allah'ın engin sevgi ve bağışı konularak, merhameti ve sevgisi sonsuz -el-Gâfûr (çok bağışlayan) ve el-Vedûd (çok seven ve sevilen)- olan Allah'ın, benzer korkunç zulmü sergileyenlere tövbe kapısının, yaptıklarınızdan geri dönün çağrısının açık olduğu vurgulanmaktadır.⁶⁶ Mü'minleri ateşe atanlara ateş azabı varken mü'minler için ise altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. Başarı mü'minleri ateşe atıp yakmak değil, Allah'ın rızasını ve O'nun ödülü olan cenneti kazanmaktır.⁶⁷ Mü'minleri şiddetle yakalayıp ateşe atanlara karşı Allah'ın şiddetle yakalaması vardır. Mü'minleri kuşatanları Allah (ın azabı) arkalarından kuşatmıştır.⁶⁸ İnananlar yakılmakla yok olmayacaklar, her biri toprağa düşmüş bir tohum olacak ve bu tohumun bir tanesi toprağa düşerken, bin tanesi çıkacaktır. Zalimler, kendilerini tek olarak yaratan Allah'ın huzuruna tek başlarına bütün güçlerinden soyutlanmış olarak çıkacaklardır.⁶⁹ Karanlık (zulümât) köksüz olduğu için ışık (vahiy ve adalet) götürüldüğü takdirde bu dünyadan silineceklerdir. Dünyada bulunduğu makamları kötüye kullanıp da zulüm aracına dönüştürenlerin kirli, zulme gömülmüş değersiz makamlarına karşı, dilediğini mutlaka yapan, Ulu Allah'ın şanlı, şerefli arş'ı vardır.⁷⁰

⁶² el-Burûc 85/1. Burûc, burcun çoğuludur. Burc, açık seçik şey demek olup, sûrede gökyüzündeki takımyıldızlar anlamında kullanılmıştır. Bk. Emin Işık, "Burûc sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları), 1992, 6/462.

⁶³ Meşhûd'e verilen manalardan biri hesap gündür. Bk. Hûd 11/103; Meryem 19/37; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 8/364, 365.

⁶⁴ Burûc 85/8-9.

⁶⁵ Burûc 85/10.

⁶⁶ Burûc 85/10, 14. Zulüm yapanların ve bununla övünenlerin zulümlerinin büyüklüğüne karşı Allah'ın engin rahmetinin sunulduğu bir başka örnek için bk. Tâhâ 71, 73; Resul Ertuğrul, "Helak Olan kavimlerde suç-ceza uyumu -II-", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/7, (Haziran, 2108), 145-173, 155.

⁶⁷ el-Burûc 85/11.

⁶⁸ el-Burûc 85/12, 20.

⁶⁹ el-Burûc 85/13. Ayrıca bk. Müddessir 74/11.

⁷⁰ el-Burûc 85/15; "Rabbînin makamından korkan kimseye iki cennet var." (Rahmân 55/46).

e. Merhametsizin Merhametten Mahrum Kalması (Lanete Uğraması)

Zulüm, bir şeyi yerinden etmek, başka bir yere koymaktır. Kur'an, şirk koşup Allah'ın hakkını başkalarına vererek Allah'a; yaratılış gayesini unutarak kendine; haklarına girerek başkalarına zulmedenlerin, ahirette merhametten yoksun kalacaklarını, lanete uğrayacaklarını⁷¹ haber vermektedir.

İman edip ilahi rahmete nail olduktan sonra, inkâr ederek, geçiciyi kalıcıya tercih edenlerin cezası Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetidir. Bu lanet (azabı için)de devamlı kalıcılardır. Ne bu azâb onlardan hafifletilecek ne de (rahmet ile) yüzlerine bakılacaktır.⁷² Allah'ın dinini bırakıp da kendilerini uğruna feda ettikleri şeylerden ahirette yeryüzü dolusu altını fideye verseler de onlardan kabul edilmeyecektir.⁷³

Allah'a inanmayıp, O'nu dost bilmeyenin, yoksulları doyurup dostluğunu kazanmayanın o gün orada hiçbir dostu olmayacaktır. Fakirin hakkından malını temizlemeyenin pis bir yiyecekten başka yiyeceği olmayacaktır. Övündüğü gücü ve fakirden esirgediği malı kendisine fayda vermeyecektir.⁷⁴

Müzzemmil sûresi'nde nimet içerisinde yüzüp de nimetin sahibini tanımayanlara verilecek nimetlerin zıddı ve dengi cezalar öngörülmektedir. Bunlar için serbestçe uçsuz bucaksız cennetlerde dolaşmalarını engelleyen bukağular, hakka karşı kör olan gözlerini dehşetten dışarı fırlatan cehennem, kolayca boğazdan kayan süt vb. içeceklere karşın boğaza takılan yiyecekler ve verilen lezzetlere karşı elem verici azap vardır. Allah'ın birliğinin, azametinin ve üzerlerinde işlenen zulümlerin şahitleri olan omuzlarında gezdikleri yerin ve dağların sarsılıp heyelana uğrayan kum yığını haline gelmesiyle insanların tepesinde bir dağ gibi yerleşip sömürenlerin ayaklarının altından her şeyin kayıp ve kendilerinin dağ gibi yıkılacakları gün elbette gelecektir.⁷⁵ O günün dehşetini ortaya koyan şu soru sorulmaktadır: *"Peki, inkâr ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek o günden kendinizi nasıl koruyabileceksiniz?"*⁷⁶

⁷¹ Lanet, sözlükte "kovmak, uzaklaştırmak" anlamındaki la'n kökünden türemiş olup, Allah'ın bağış ve merhametinden uzak olma anlamına gelir. Kur'an'da Allah'ın inkarcılara, münafıklara, zalimlere, Allah adına yalan uyduranlara, kasten adam öldürenlere, iftira edenlere ve bozgunculara lânet ettiği bildirilir. Kâmil Yaşaroğlu, "Lanet", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV yayınları, 2003), 27/101. Ayrıca bk. İsfahâni, *Müfredât*, 741.

⁷² Âli İmrân 3/86-88.

⁷³ Âli İmrân 3/91.

⁷⁴ Bk. el-Hâkka 69/25-37.

⁷⁵ el-Müzzemmil 73/11-14

⁷⁶ el-Müzzemmil 73/17.

Dünyada Allah'ın bahsettiği kız çocuğunu⁷⁷ beğenmeyip, muhatap almayan, ona değer vermeyen ve kız çocuğu müjdesinin utancıyla öfkelenip yüzü simsiyah kesilen⁷⁸ tipleri de ahirette Allah muhatap almayacak, onlara değer vermeyecektir. Toprağa gömülme gerekçesi toprağa gömene değil de kız çocuğuna sorulacaktır.⁷⁹ Kendisini alçaltıp kız çocuğunu yücelten bu soru karşısında dünyada kız çocuğu müjdesinin utancından kavminden gizlendiği gibi orada da gerçek utancı yaşayacak, adeta yerin dibine girecektir.

Merhametsizliğin bir boyutu da iffetli insanlara özellikle kadınlara zalimce iftira atarak lanete duçar olmaktır. *İffetli ve (haklarında uydurulan kötülüklerden) habersiz mü'min kadınlara zina isnat edenler, gerçekten dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir. İşlemiş oldukları günahtan dolayı dillerinin, ellerinin ve ayaklarının kendi aleyhlerine şahitlik edecekleri günde onlara çok büyük bir azap vardır.*⁸⁰ Bütün bedenle şahitlik olacağı halde özellikle bu üç organın zikredilmesinin sebebi iffetli bayanlara iftira atmada bu azaların kullanılıyor olmasıdır. Onlar iftirayı dilleriyle konuşuyor, iftira ettiklerine elleriyle işaret ediyor, iftira için insanların meclislerine ayaklarıyla koşuyorlardı.⁸¹ Azalarının şahit olmadığı fiiller hakkında dedikodu yayanların aleyhinde azaları şahitlik edecektir.⁸² *O gün Allah onlara gerçek cezalarını tastamam verecek ve onlar Allah'ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklar.*⁸³ Allah yokmuşçasına Allah'ın arzında ve şahitliğinde O'nun kullarına iftira edenlerin gerçek cezası dünyada yaptığına denk bir ceza olacaktır.

Bu dünyada Allah'ın rahmetinden dışlanıp lanete uğrayanlar orada da lanetli ağaçtan⁸⁴ yerler. Dünya konağında en güzel şekilde ağırlanan ancak nimetin sahibini tanımayan şımarıklar yaptıklarına uygun şekilde ağırlanırlar.⁸⁵ Varlıkla şımarmış (mütref) kesimden olan, ruhlarını zehirleyen büyük günahlarda ısrar eden ve yeniden dirilmeyi inkâr edenler orada rahat yüzü görmeyecek, işledikleri günahın benzeri olan, dışarıdan güzel görünmesine karşın acı ve zehirli olan zakkum ağacından yiyeceklerdir.⁸⁶

⁷⁷ eş-Şûrâ 42/49. Müslümanlar, müşrikler gibi kız çocuklarını bela ve musbiet olarak görmesinler, Allah'ın hediyesi ve lütfu olarak görsünler diye bu ayette kız çocukları önce zikredildi. Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, 4/416.

⁷⁸ en-Nahl 16/58-59.

⁷⁹ "Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda." (et-Tekvîr 81/8-9).

⁸⁰ en-Nûr 24/23-24. "Derilerine: Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz? derler. Onlar da: Her şeyi konuşuran Allah, bizi de konuştu..." (el-Fussilet 41/21).

⁸¹ İbn Aşur, *Tefsirü't-tahrîr ve't-tenvîr*, 18/191.

⁸² İftiracılara suç-cez uyumu dünyevi cezalarında da sağlanması istenir. İftiralarına dört şahit getiremeyen, kendi azalarının, ciltlerinin şahitlik yapmadığı bu kimselere seksen celde (sopa) vurularak şahitliklerinin asla kabul edilmemesi istenmektedir. (en-Nûr 24/4).

⁸³ en-Nûr 24/25.

⁸⁴ el-İsrâ 17/60.

⁸⁵ el-Vâkıa 56/56-57.

⁸⁶ el-Vâkıa 56/41-53. Boğaza takılacak yiyecekler için bk. el-Müzzemmil 73/13; Çâşiye 88/6.

f. Yüzlerini Hak'tan Çevirenlerin Yüzlerinin Kapkara Kesilmesi

Kur'an-ı Kerim yüzlerini hak yoldan batıla, dolayısıyla cehennem çevirenlerin yüzlerinin kapkara kesileceği ve ateşte yakılacağı şeklinde iki korkunç akıbetten söz etmektedir.

İmanla aydınlandıktan sonra küfrün karanlığına sapanların yüzleri kapkara kesilecektir. Allah'ın rahmet ipi ve nur olan Kur'an'a yapışanların ve iman nuru ile aydınlananların yüzleri ise ak olacaktır.⁸⁷

*“Allah'a yalan uyduranların kıyâmet günü yüzlerinin kapkara kesildiğini görürsün. Kibirlenenler için cehennemde bir yer yok mudur?”*⁸⁸ Allah'a yalan uydurarak gerçeği karartanlar ve Allah adına gece karanlığında gayba taş atarcasına ileri geri konuşanların yaptıklarına uygun olarak utanç ve pişmanlıktan yüzleri kapkara kesilecektir. Kibirlenenlerin derin bir çukur olan cehenneme düşmeleri onlar için bir zillet olacaktır. Bu tipler adeta okyanusun karanlık dalgaları arasında boğulmuşlardı ki⁸⁹ bu karartı ahirette onların elbiseleri olacak, katrandan olan elbiseleri ateşin şiddetini artıracak ve böylece yüzlerini ateş kaplayacaktır. Bu şekilde herkes kazandığı ile cezalandırılacak, herkese yaptığıının karşılığı verilecektir.⁹⁰

Kendilerine doğru yol apaçık gösterildikten sonra şeytanın ayartmalarına kanarak⁹¹ hakka karşı yüzünü ve sırtını dönüp gidenlerin ölüm anında melekler yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alacakları⁹² gibi ahirette de yüzlerini ve sırtlarını ateş yakacaktır.⁹³ Böylece bu kişilerin alay edindikleri şey kendilerini kuşatıverecektir.⁹⁴ Kaşlarıyla, gözleriyle alaylarına ve Allah'ın davetinden yüz çevirmelerine karşın yüzlerini yalayacak ateşe mahkûm olacaklardır. Yüzlerini haktan çevirdikleri gibi yüzleri ateşte bir yandan bir yana döndürülecek ve “keşke Allah'a ve elçisine itaat etseydik” diyeceklerdir.⁹⁵

Müddessir sûresinde⁹⁶ imanla küfür arasındaki tercih aşaması anlatılan Velid b. Mugire'nin, hakka karşı şiddetli hoşnutsuzlukla kaşlarını çatıp, yüzünü astığı, sırtını dönüp kibir abidesi kesildiği dile getirilmektedir. Yüzünün bu asıklığına, kaşlarının çatılmasına, kibirlenmesine ve vahiy hakkında beşer sözü “kavlü'l-beşer” demesine uygun bir ceza olarak derileri kavuran “levvâhetün li'l-beşer” ve beşer için uyarı “nezîren li'l-beşer” olan bir azaba duçar oluyor. Ateş onun cildini yakıp, fiyakasını yerle bir ediyor.

⁸⁷ Âli İmrân 3/107; Abese 80/38-42.

⁸⁸ ez-Zümer 39/60.

⁸⁹ en-Nûr 24/39-40.

⁹⁰ İbrahim 14/50-51. Ayrıca bk. Kehf 18/28-29.

⁹¹ Muhammed 47/25.

⁹² el-Enfâl 8/50; Muhammed 47/27.

⁹³ el-Enbiyâ 21/39; el-Mü'minûn 23/104.

⁹⁴ el-Enbiya 21/41.

⁹⁵ el-Ahzab 33/66-67.

⁹⁶ el-Müddessir 74/11-30.

Dünya hayatındayken büyüklenip elbiselerini yerde süründürmelerine karşın âhirette bu durumlarının tam zıddıyla cezalandırılırlar, bacakları açılarak secdeye çağırılırlar. Dünyada secde etmeyenler orada secde etmeye güç yetiremezler.⁹⁷ Huşu ile bakışlarını Allah'ın huzurunda eğmeyen ve secde ile bedenen küçüldüğü halde manen miraca çıkamayanların bakışları ahirette hor ve hakirlikten aşağı düşer, kibir kaplayan benliklerini zillet bürür.

g. Kalpleri Allah'a Perdeli Olanların Ahirette Allah'ı Görememesi

Kur'an'da Allah'ın görülemeyeceğini ifade eden ayetler dünya ile ilgili,⁹⁸ görüleceğini ifade eden ayetler ise ahiret ile ilgili ayetlerin⁹⁹ bağlamında yer alır. Ayetler bağlamları dikkate alınarak değerlendirildiğinde Allah'ın dünya gözüyle görülemeyeceği ancak ahirette insana verilecek bir yeti ile insanın Allah'ı göreceği anlaşılmaktadır. Çekirdeğin ağaca dönüşmesi gibi marifet (Allah'ı bilme) tohumu da ahirette müşahedeye (O'nu görmeye) dönüşecektir. Allah'ı görme lezzetinin derecesi, dünyadaki marifet derecesine bağlı olacaktır. Dünyada Allah'ı bilmeyen hiç kimse ahirette O'nu göremeyecek, Allah'ı bilmenin manevi zevkini tadamayan da O'nu görmenin lezzetini tadamayacaktır. Cennet nimetleri Allah'ı sevme miktarınca, Allah'ın sevgisi de bilme miktarıncadır. Arifler Allah'ı bilmenin ve O'na münacaatın lezzetini cennete değişmezler. Maşukun hayali onu görmenin lezzetiyle bir olamayacağı gibi bilmenin lezzeti de Allah'a kavuşmanın ve Onu müşahedenin lezzetiyle asla bir olamaz.¹⁰⁰ İşte inananlar güzelliğin kaynağı olan Allah'ı görmenin hayranlığını ve lezzetini yaşarken Allah'ın güzelliğinden perdelenen inkârcı kişi neyi neyle takas ettiğinin gerçekliğine varır ancak son pişmanlık fayda vermez.

*"Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirlletmiştir. Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır."*¹⁰¹ Allah'ı göreceğini inkâr eden uygun bir karşılık olarak Rabbini göremez. Zira karşılık söz ve amel türündendir.¹⁰² Bu ayetin mefhumu muhalifinden de anlaşılacağı gibi müminler Allah'tan perdelenen değillerdir.¹⁰³ Dünyada kendi ile Rabbi arasına perde koymayan mümin perdesiz bir şekilde Allah'ı görüp O'nunla konuşurken,¹⁰⁴ binbir türlü günahla kalplerini karartarak öldürenler ve Allah'ın gönderdiği vahyin ışığına

⁹⁷ el-Kalem 68/42-43; İbn Kesir, *Tefsîru'l- Kur'âni'l- Azîm*, 8/200.

⁹⁸ el-En'âm 6/103; el-A'râf 7/143.

⁹⁹ Yûnus 10/26; el-Kıyâme 75/22-23.

¹⁰⁰ Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, (öl. 505/1111), *İhyâu 'Ulûmü'ddîn ve bihâmişihî tahrîcu ehâdisi ihyâ'*, (Kâhire: Dâru's-ş-şab'), 4/2602-2604, 2606.

¹⁰¹ el-Mutaffîfîn 83/14-15.

¹⁰² Affânî, *el-Cezâu min Cinsi'l- Amel*, 2/450.

¹⁰³ Şenkâtî, Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Muhtâr el-Ceknî eş-(1325-1393 H.), *Eşvâü'l-beyân fi İzâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân*, 9 Cilt, (Mekke: Dâru 'Âlemi'l-Fevâid, ts), II/ 391.

¹⁰⁴ Ebû'l-Hasan Mukatil b. Süleyman b. Beşir Mukâtil b. Süleyman (öl. 150/767), *Tefsîru Mukatil b. Süleyman (et-Tefsîru'l-kebir)*. thk. Abdullah Mahmûd Şehhate, (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1979), 4/623.

gözlerini kapatanların yaptıkları işler, Allah'ı görmelerinin önünde perde oluşturacaktır. Allah'ı görmek yerine dünyada yüzünü, yönünü kendisine doğru dönmesine rağmen bir türlü göremeyip yalanladıkları, bakanın gözlerini dehşetten dışarı fırlatan cehîmi (cehennemi) görecekler ve oraya gireceklerdir.¹⁰⁵

Dünyada kör kalpli olan mahşere de o halde getirilir, cehalet karanlığında olan cahil olarak haşrolur. Allah'ın ayetlerindeki uyarıyı bugün terk ettikleri gibi yarın rahmetten mahrum kalarak cezaya terk edilirler. Bu şekilde Allah'ın sünneti, herkesin durumuna uygun karşılığı alması şeklinde cereyan eder. Kendisi için hazırladığı hayır ise hayır, şer ise kötü sonuçla karşılaşır.¹⁰⁶

*“Güzel iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir kara bulaşır ne de bir zillet. İşte onlar cennetliklerdir ve orada ebedî kalacaklardır. Kötülük kazanmış olanlara gelince, kötülüğün cezası, misli kadardır. Ve onları bir aşağılık ve eziklik kaplar. Onları Allah'ın azabından koruyacak başka hiçbir kurtarıcı da yoktur. Yüzleri karanlık gecelerden bir parçaya bürünmüş gibidir. İşte onlar cehennem ehlidir. Orada ebedî kalacaklardır.”*¹⁰⁷ Ayette geçen “lillezîne ehsenü'l-ħüsna ve ziyâde” ifadesindeki ziyadeyi ehli sünnet müfessirleri Allah'ı görmek,¹⁰⁸ ihsânı da Hz. Peygamber, “Allah'ı görür gibi Allah'a kulluk etmek”¹⁰⁹ şeklinde açıklamıştır. Allah'ı görür gibi Allah'a kulluk ederek Allah'ın nuru ile aydınlananların yüzleri ahirette O'nun nuru ve O'nu görmenin neşesi ile aydınlanacak, yüzlerini karanlık ve zillet kaplamayacaktır. İzzet sahibi Allah'a yönelmeyip de zelil işler peşinden koşanların, Allah'a itaatten yüz çevirip kibirlenenlerin¹¹⁰ yüzlerini zillet kaplayacaktır.

Cennet nimetlerinin en faziletlisi ve en yücesi Allah'ın yüce vechine bakmaktır. Bu, verilen nimetlerin en büyüğünün de üstündedir. Kullar bunu amelleri ile hak edemezler. Bilakis bu nimet, Allah'ın lütfu ve rahmetiyledir.¹¹¹

Kur'an'da Rablerine bakan gözlerden değil de yüzlerden söz ediliyor. Allah rızası için yarışıp da dünyada yüzü Allah'a dönük olanların yüzleri ahirette de Rablerine dönük olacaktır. Asıl cennet rızai ilahiye ulaşmaktır.

¹⁰⁵ el-Mutaffifin 83/16-17; et-Tekâsür 102/1-8. Muhammed b. Cerîr et-Taberî (224-310), *Tefsîru't-Taberî -Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân-*, Thk. 'Abdullâh b. 'Abdulmuhsin et-Türkî, (Kâhire: Hicr li't-tibâ'a ve'n-neşr), 1422/2001, 24/199-206.

¹⁰⁶ Ebû'l-Kâsım Zeynüislam Abdülkerim b. Hevazın Kuşeyri (öl. 465/1072), *Letâifü'l-işârât tefsiri sufi kâmil li'l-Kur'âni'l-Kerim*, thk. İbrâhim Besyuni. 2. bs., (Kâhire: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 2000), 2/486.

¹⁰⁷ Yûnus 10/26-27. Ayrıca bk. el-Kalem 68/43; el-Me'âric 70/44; el-Gâsiye 88/1-16.

¹⁰⁸ Mukâtil, *et-Tefsîru'l-kebir*, 2/236; Râzî, Fahreddin Muhammed (öl. 606/1209), *Mefâtîhu'l-ğayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981), 17/81; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 4/262.

¹⁰⁹ Müslim, “İman”, 1.

¹¹⁰ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 8/230.

¹¹¹ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 4/262.

Kâf sûresinde ölünce perdenin kalkması ile her şeyin hakikatının ve peşinde koşulan şeylerin gerçek yüzünün net bir şekilde görüleceği belirtilir.¹¹² Allah'ın kullarına şah damarından (canından ve ruhundan)¹¹³ yakın olduğu, O'na yönelmiş bir gönülle gelenlerin O'na yakın olacakları vurgulanır.¹¹⁴

h. Vahyin Işığına Kapalı Olan Gözlerin Cehennem Ateşiyle Açılması

“O gün cehennemini; gözleri Zikr'ime (Kur'an'a) karşı perdeli olan ve onu dinleme zahmetine dahi katlanamayan kâfirlerin karşısına (bütün dehşetiy-le) dikeriz!”¹¹⁵ ayetinde ifade edildiği üzere kendilerine arz edilen Kur'an nuruna dönüp bakmayıp da gözlerini, kulaklarını kapatanlara cehennemin yakıcı parlaklığı arz edildikçe arz edilir.

Şiddetli ışığından dolayı neredeyse basiretlerini kör edecek olan Kur'an'a karşı zayıflatıp kapattıkları gözleri kıyametin şimşegi ile açılacaktır. Nitekim “Şimşek neredeyse gözlerini alivercek...”¹¹⁶ ayetinde şimşegin ışığı ile Kur'an'ın nuru arasında benzetme yapılmıştır. Göz ne kadar zayıf olursa ışık da o şiddette onu giderir. İnkarcıların ve münafıkların basiretleri son derece zayıf olduğu için Kur'an'ın ışığının şiddeti körlüklerini artırılmaktadır.¹¹⁷

فَإِذَا تَرَفَّعَ الْعَبْرُ «İşte, göz şimşek çaktığında»¹¹⁸ ayetinde geçen “berk”, bulutlardaki ani parlama, şimşek demektir. “Berika” korkudan gözlerin sarsılıp faltaşı gibi açılmasıdır.¹¹⁹ Gözlerini hakka karşı kapatanların, kıyameti inkâr edenlerin kıyametin kopup gözlerindeki perdenin kalkması, böylece her şeyin gerçek yüzünü ve dünyada tutuşturdukları cehennem ateşini görmeleri ile gözlerinde şimşekler çakacaktır. Ay kararacak, aya ışığını yansıtan güneş ile ay bir araya gelecektir. Korkudan kaçacak yer arayacaklardır. Ancak Rablerinin huzurundan başka kaçacak yer bulamayacaklardır.¹²⁰ İnsan dünyada kendisi üzerinde basiret sahibi olduğu gibi ahirette de ken-

¹¹² “Andolsun sen bundan gâflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir (denir).” (Kâf 50/22).

¹¹³ Kâf 50/16; el-Verîd, kalbe ve karaciğere bağlanan damara denir ki onda kan akışı ve ruh vardır. Ayette de ruhundan, canından anlamında kullanılmıştır. İsfahâni, *Müfredât*, 865.

¹¹⁴ Kâf 50/33-35.

¹¹⁵ el-Kehf 18/100-101. Gözleri hakka karşı kapatmanın dünyada şimşek, ahirette de cehennem ateşiy-le açılacağına dair Kur'an'da örnekler vardır. (Bk. Bakara 2/55; Nisâ 4/153; Fussilet 41/17; Zâriyât 51/44; Resul Ertuğrul, “Helak Olan Kavimlerde Suç-Ceza Uyumu -I-”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/5 (2017), 165-185, 180); Bunun yanında Kur'an, Hz. Musa'nın Allah'ı görme isteği karşısında yıldırıma yakalanmış kimse gibi yere serilmesine yer vermektedir. A'râf 7/143; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer Zemahşeri (öl. 538/1144), *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gâvâmi'it-tenzil ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*. Tahkik ve Ta'lîk: eş-Şeyh Âdil Ahmed Abdulmevcûd - eş-Şeyh Alî Muhammed Mu'avvid, (Riyâd: Mektebetü'l-'Abikân, 1418/1998), 1/92.

¹¹⁶ el-Bakara 2/20.

¹¹⁷ Şenkîti, *Advâü'l-Beyân*, 1/63.

¹¹⁸ el-Kiyâmet 75/7.

¹¹⁹ İsfahâni, *Müfredât*, 119.

¹²⁰ el-Kiyâmet 75/8-12.

dinin şahidi olacaktır, yaratılış gayesi istikametinde kullanılmayan uzuvları kendileri aleyhine şahitlik yapacaktır.¹²¹

i. Bedeni İsteklerine Esir Olan Alçalırken Ruhunu Özgürleştirenin Yücelmesi

Kur'an, cenneti yüksek makam, cehennemi ise derin ateş çukuru olarak nitelemektedir. Bu meyanda Allah'ın yüce makamından korkarak sarp yokuşu (cennet basamaklarını) tırmananlar için nimetlerle dolu cennetler¹²² olduğu belirtilmektedir. Allah'ın davetine sırt dönüp dünyevi zevklerin, nefsanî isteklerin peşinden koşmayı ise alçalmak ve nihayetinde cehennem çukuruna yuvarlanmak olarak tasvir etmektedir.¹²³ Zira üzerinde yürüdüğümüz topraktan yaratılan bedenimiz bizi daima aşağılara çektiği için onun süfli dürtülerinin peşinden koşmak bizleri Allah'a, kendimize, özümüze yabancılaştırarak yaratılış amacımızı unutmamıza yol açmaktadır.

Ruhbanlığı Allah'ın kullarından istemediğini vurgulayan Kur'an,¹²⁴ dünyayı ve Allah'ın insana verdiği hiçbir bedeni arzuyu dışlayıp yok saymaz, aksine nefsanî isteklerimizin meşru dairede doyurulmasını ister. Kur'an, dünyanın güzelliklerinin, süslerinin inananların hakkı olduğunu vurgulayarak¹²⁵ onları elde etmek için çalışmalarını teşvik etmektedir. Bunun yanında Allah'ın ayeti olan insanın kendisini, yeryüzünü ve evreni¹²⁶ araştırıp incelemeyi, sünnetullahın evrende ve kâinatta nasıl cereyan ettiğini gözlemlemeyi¹²⁷ ve bu şekilde aklıyla bağ kurarak maddeden manaya ulaşmayı emretmektedir. «Her şeyi alt üst eden o büyük felâket geldiği vakit, insan dünyada iken ne için çalıştığını (neyin peşinden koştuğunu) düşünür. Cehennem de gören her kişiye açıklığı ile gösterilir. Azana ve dünya hayatını ahirete tercih edene, şüphesiz cehennem tek barınaktır. Rabbinin makamından korkan ve nefsinin kötü arzularından uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır.»¹²⁸ Süfli duygularını azgınlılaştırıp da en aşağı hayatı tercih eden için en aşağılara düşmek, cehennem çukuruna yuvarlanmak vardır. Rabbinin makamından korkarak O'na doğru yükselen ve kendisini hevedan (o çukura düşüren aşağılık fiillerden) koruyan için cennet makamı vardır. Binasını takva (Allah'a karşı sorumluluk bilinci, cehennem azabından korunma) ve Allah'ın rızası üzerine kuranlar cehennemden korunup

¹²¹ İnsanın kendisi üzerinde basiret sahibi olması (Kıyamet 75/14) dünyada kendini gözetleyebilmesi (vicdan), ahirette ise kendisi hakkında azalarının ve kendisinin şahitlik yapması şeklinde iki türlü anlaşılmalıdır. Bk. Mukâtil, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, 4/511-512; el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 5/336-337.

¹²² el-Beled 90/8-17.

¹²³ Bu meyanda Hz. peygamber şöyle buyurmuştur: "Cehennem, şehvetlerle (nefes hoş gelen şeylerle/ nefsin arzularıyla); Cennet ise nefsin istemediği şeylerle kuşatılmıştır." (Buhârî, "Rikâk", 28, 7/186).

¹²⁴ el-Hadîd 57/27; Bk. Abdussamet Varlı, *Kur'an'da Dünya Ahiret Dengesi*, (Erzurum: 2020), 58.

¹²⁵ el-A'râf 7/32.

¹²⁶ Bk. ez-Zâriyât 51/20-22; Kâf 50/6; el-Mülk 67/3-4.

¹²⁷ Âli İmrân 3/137; el-A'râf 7/84, 103; Yunus 10/39, 73; en-Nahl 16/36; en-Neml 27/14, 51, 69; el-Kasas 28/40.

¹²⁸ en-Nâziât 79/34-41.

rızai ilahiye elde ederken, binasını çökmeye yüz tutmuş bir yarın kenarına kuranlar ise onunla birlikte ateşe yuvarlanırlar.¹²⁹

Kur'an dünya hayatı derken insanın altındaki topraktan yaratılan bedeninin isteklerine uyup da en aşağılık duyguların peşinden koşarak Yüceler Yücesinden bir nefha olan, gökler âlemine açılacak ruhu, gönül dünyasını karartmayı kast eder. Kur'an, cennet nimetlerini sayarken Allah'ın rızasının cennet nimetlerinden daha büyük ve en büyük nimet olduğunu belirtir.¹³⁰ Allah'ın rızasını isteyerek secdeye kapananlar ve bu şekilde simalarında secde izleri olanlar¹³¹ alnı ak bir şekilde Rahman'ın huzuruna çıkar, orada yüzleri ak olur ve dünyada görme arzusuyla yanıp tutuştukları Rablerine bakarlar. Gönüllerini genişleterek gökler âlemine açanlar için genişliği göklerle yer kadar olan cennetler vardır. Kalplerini daraltıp katılaştırarak sadece maddeyi oraya yerleştirenler için ise dar bir mekân olan cehennem¹³² vardır.

Konumuzla önemli bir içeriğe sahip olan Mülk suresinin ana teması insanın yükselişi ve alçalışıdır. Bu sûrede yükselişi özendirmek için gökyüzünün mükemmelliğine,¹³³ Allah'ın gökte (makam olarak üstte) olduğuna¹³⁴ ve kuşları havada tuttuğuna¹³⁵ dikkat çekiliyor. Yüzükoyun yürüyenle doğru yolda dimdik yürüyerek¹³⁶ önünü gören ve bu şekilde gökyüzünü inceleyen arasındaki farka vurgu yapılıyor. Sure insanı sürekli olarak dik durup aklını kullanarak üst âlemleri seyredalıp yükselmeye, tabakalar halindeki göklerin sınırlarını aşmaya çağırılmaktadır. Ne var ki insanın topraktan yaratılan bedeninin isteklerine boyun eğerek yüzükoyun sürünmeyi, dolayısıyla alçalmayı tercih ettiğini, alçalanların ise yüzükoyun gittikleri yeri görünce yüzlerinin kötüleşip kararacağını ve nihayetinde en aşağılarda olan, kendilerini öfkeyle bekleyen cehennem çukuruna¹³⁷ düşeceklerini vurgulamaktadır. Kendisini omuzlarına alan¹³⁸ ve yükseltmeye çalışan emrine amade kılınmış yeryüzünde yürüyüp maddi ve manevi rızıklarına eriştiği Rabbine teşekkür etme imkânı bahşedilen insanın yerden kaynaklanan isteklerine kapılıp zillate düşerek, yerin derinliklerinde kaybolması kınanmaktadır. Sûre, makam olarak en üstte olan Allah'a doğru yücelmeye çağırırken yanlış tercihleri sonucu hayvanlar gibi yüzükoyun yürüyerek yerin dibine alçalanların resmini ortaya koymaktadır. "*Şimdi (düşünün bakalım),*

¹²⁹ et-Tevbe 9/109.

¹³⁰ Bk. Âli İmrân 3/15; et-Tevbe 9/21, 72. Bir ayette (el-Hadîd 57/20) de rızasını ahirette elde edilecek mağfiretiyle birlikte anar. Devamındaki ayette ise Rabbin mağfiretini ve cenneti elde etmek için yarışmaya teşvik eder.

¹³¹ el-Fetih 48/29.

¹³² el-Furkan 25/13.

¹³³ el-Mülk 67/3-4.

¹³⁴ el-Mülk 67/16-17.

¹³⁵ el-Mülk 67/19.

¹³⁶ el-Mülk 67/22.

¹³⁷ el-Mülk 67/7-8, 27.

¹³⁸ el-Mülk 67/15.

yüz üstü kapanarak yürüyen mi (varılacak) yere daha iyi erişir, yoksa doğru yolda düzgün yürüyen mi?"¹³⁹

j. Ellerini Boyunlarına Dolayanların Mallarının Boyunlarına Dolanması

Cimrilikten ellerini boynuna dolayanın ahirette malları yılan gibi boynuna dolanır. Nitekim bir ayette şöyle buyrulmuştur: *"Allah'ın, kereminden verdiği servette cimrilik edenler, sakın bu cimriliğin kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Bilakis bu, onlar için şerdir. Cimrilik ettikleri şey, kıyamet günü onların boyunlarına dolacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."*¹⁴⁰ Bir rivayete göre Hz. Peygamber, *"Zekâtını ödemeyen herkesin malı kıyamet günü zehirli bir yılan şekline konularak boynuna gerdanlık olacaktır"*, buyurdu, sonra Allah'ın kitabından bunu tasdik edici olarak bu ayeti okudu.¹⁴¹ Râzî (öl. 606/1210), bu ayetle ilgili suç ceza uyumuna denk gelecek şekilde şöyle bir açıklama yapmıştır: Bu ifâde zahirî manasına hamledilebilir. Allah, onlara azaplarına sebep olacak bir tasma takar. Bir görüşe göre Allah bu mallarını, boyunlarına dolanmış olan tasmalar gibi yılanlar şekline sokacaktır. Bunun sebebi önce zekâtı ödememenin lüzumunu kabul edip, sonra da onu ödememeleridir. Yılanların, bedenlerinin diğer yerlerine sarılması ise, mallarını kendilerine yapıştırıp ayırmak istememelerinden dolayıdır. Malları yerine geçmiş olan bu yılanlara iyice sarılıp kendilerine bitişirmiş gibi olurlar. Bunun, boyunlarına dolandırdıkları ateşten bir tasma olması da mümkündür.¹⁴² Nitekim ayette altını gümüşü biriktirip de Allah yolunda harcamayanlar için şöyle buyrulmuştur: *" (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denilir ki): «İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yağmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!»*¹⁴³ Kişi malı güzellik ve güç için elde eder. Ahirette dağlanacak yerler de güzellik ve gücün olduğu uzuvlar olacaktır. Güzelliğin merkezi yüzdür, yüzdeki azaların en izzetlisi de alındır. Alın dağlanınca güzellik tamamen kaybolur. Kuvvetin mahalli de sırt ve yanlardır. Bunlar dağlanınca da bedenin kuvveti gider. Bunlara ilaveten fakirin mal isteği karşısında ona sırtını döner.¹⁴⁴ Sırtını dönünce de sayılan bütün bu azalarıyla dönmüş olur. Cezası da her halükârda amel cinsinden olacaktır.

Kur'an'ın hiçbir yerinde mal sahibi olmak kınanmamıştır. Mal biriktirme hırsı ve tutkusuyla hayatını kendisinden daha aşağıda olan mala mülke

¹³⁹ el-Mülk 67/22.

¹⁴⁰ Âli İmrân 3/180. Râzî, *Mefâtihü'l-Gayb*, 9/116.

¹⁴¹ Muhammed ibn Yezîd İbn Mâce, *Sünen*, (İstanbul: Çağrı Yay., 1413/1992), "Zekât", 2 (no: 1784); Benzer bir rivayet de İbn Abbas'tan gelmiştir: "Verilmeyen zekât, sahiplerinin boyunlarında, iki yanaklarından soka ve onlara "Ben, dünyada iken cimrilik edip vermediğin zekâtım" diyen, başında iki siyah benek bulunan, tasma şeklinde bir yılan haline getirilir." Râzî, *Mefâtihü'l-Gayb*, 9/118.

¹⁴² Râzî, *Mefâtihü'l-Gayb*, 9/118.

¹⁴³ et-Tevbe 9/35.

¹⁴⁴ Râzî, *Mefâtihü'l-Gayb*, 16/50.

adayıp da Allah'ı unutmak yerilmiştir.¹⁴⁵ Örneğin Hümeze sûresinde¹⁴⁶ doymak bilmeyen bir iştahla mal biriktirip, onları sayıp duran, malın verdiği güçle hiç ölmeyecekmiş duygusuna kapılan ve onunla övünerek diğer insanları alaya alıp kalplerini kıranların ahirette gönüllerine, iç dünyalarına (fuâd)¹⁴⁷ işleyecek, kırıp geçiren, doyma bilmeyen bir azaba (hutame)¹⁴⁸ duçar olacakları haber verilmektedir. Kalbini mal sevgisiyle dolduranın, Allah yerine malı ebedi sanması neticesinde Allah'ı kaybetmenin ıstırabıyla yüreği yangın yerine dönecektir. Kendilerini erişilmez zannedenler, malın kölesi olarak değersizleştikleri gibi değersiz bir şekilde ateşe atılacaklardır (n-b-z).¹⁴⁹ Cehennemde üzerlerine kapılar kapatılıp ateşten demir sütunlarla sağlamlştırılacaktır.¹⁵⁰ Malının esiri olanlar orada esir olacaklardır.

Kur'an'da Ebu Leheb örneğinde Allah'ın emanet ettiği mala güvenerek Allah'ın daveti karşısında durmanın yol açtığı trajik sona dikkat çekilir. Ebû Leheb'in (alev babası) İslam'a olan öfkesi ile kızaran yüzü alevli ateşe girecektir. Onun günahına dünyada destek olan, laf taşıyan hanımı da ahirette ateşine destek olacak, cehennemine odun taşıyacaktır. Hz. Peygambere karşı kolyesini veren Ebu Leheb'in eşinin süslü gerdanında gerdanlık yerine sanki onu cehenneme sürükleyip götürmek için sağlam bir halat¹⁵¹ bulunacaktır. O, inat ve peygambere karşı mukavemette nasıl dayanıklı idiyse boynuna geçirilen ip de o kadar dayanıklı olacaktır. Onların oradaki manzarası hak yolda harcanmayan servet ve kazancın, kötüye kullanılan şeref ve asaletin hakaret ve aşağılanma şeklinde karşılık bulmasıdır.¹⁵²

Gökyüzünün erimiş maden gibi, dağların da atılmış pamuk gibi hafif olacağı o günde dağ gibi biriktirilip de ahirete yatırım yapılmayan malın mülkün hiçbir değeri ve ağırlığı olmayacaktır.¹⁵³ Zira o gün ağırlık değerleri değişecektir. Dağlar gibi fiziki şeyler hafif, manevi şeyler ağır gelecektir.¹⁵⁴

¹⁴⁵ Varlı, *Kur'an'da Dünya Ahiret Dengesi*, 95.

¹⁴⁶ el-Hümeze 104/1-9.

¹⁴⁷ el-Hümeze 104/6-7; Fuâd (ç. efideh), kalp gibi olmakla birlikte yanma, tutuşma anlamını içermektedir. (İsfahâni, *Müfredât*, 646). Fuâd, göğüsteki kalp için değil de suur, idrak, hissiyat, heves, akaid ve irade yeri için kullanılır. Ateşin kalbe kadar ulaşması, bu sayılan şeylerin merkezine ulaşmasıdır. Seyyid Ebû'l-A'la Mevdûdî (öl. 1979), *Tefhîmü'l-Kur'an*. trc. Muhammed Han Kayani vd., 7 Cilt, 2. bsk., (İstanbul: İnsan Yayınları, 1991), 7/234.

¹⁴⁸ el-Hümeze 104/4; Hutame, kırmak, parçalamak, ufalamak anlamındaki "hatm"den gelir. Sanki karnında tandır varmış gibi çok yemek yiyen kişi cehenneme benzetilerek hutame denilir (İsfahâni, *Müfredât*, 242). Tıpkı, kaş ve gözleriyle alay edenin kardeşinin etini yemesi gibi ateşin kemikleri parçalayıp, etleri yiyerek kalbe hücum etmesidir. Bk. Mukatıl b. Süleyman, *et-Tefsîrü'l-kebir*, 4/837. İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 8/481.

¹⁴⁹ Hümeze 104/4; Nebeze bir şeyi az kullandığı için önemsiz, hakir görerek atmak anlamına gelir (İsfahâni, *Müfredât*, 788). Bu dünyada kendini büyük bir şey zanneden kişi Kıyamet günü hakir olarak cehenneme atılacaktır. Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'an*, 7/234.

¹⁵⁰ Mükâtil b. Süleymân, *et-Tefsîrü'l-kebir*, 4/837-838.

¹⁵¹ Buradaki *مستد* kuvvetli tellerden, liflerden örülmüş ip manasına geliyor, sağlam ve dayanıklılığı ifade ediyor. İsfahâni, *Müfredât*, 768; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*. 9 Cilt. (İstanbul: Çelik-Şura Yayınları, 1993), 9/256.

¹⁵² Yazır, *Hak Dini*, 9/256-257; Ayrıca bk. el-Câsiye 45/10; el-Hâkka 69/28-29; el-Leyl 92/11.

¹⁵³ el-Meâric 70/1-35.

¹⁵⁴ el-Kâri'a 101/1-11.

k. İnkarcıların Yalanladıkları Azabın Gerçekliği ile Yüzleşmeleri

Kur'an'da müşriklerin ahireti inkârına ve onun vukuu ile ilgili sorularına özellikle yer verilir. Nitekim bir ayette şöyle buyrulur: *“Büyük günah üzerinde ısrar ediyorlardı. Diyorlardı ki: “Biz öldükten, toprak ve kemik yığını hâline geldikten sonra mı, biz mi bir daha diriltilecekmiz?”*¹⁵⁵ Dirilmeyi inkâr eden bu tiplerin perdeleri kalkıp bakışları keskinleşince gerçek diriliği ve gerçek azabı ayne'l-yakîn (kesin bir gözle) görüp hakka'l-yakîn (kesin bir gerçek) olarak hücrelerine kadar yaşıyacaklardır. *“İşte o gün, içine daldıkları dünya zevki içinde eğlenip oyalanan yalanlayıcıların vay hâline! O gün cehennem ateşine itilip atılırlar da «İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur!» denilir... Siz ancak yaptıklarınızın karşılığına çarptırılacaksınız.”*¹⁵⁶ Dünyanın eğlencesi ile büyülenip, dünya zevki sarhoşluğu ile zevklerine engel olan Kur'an'a büyü diyenler yalanladıkları vahyin ve onun uyarısı olan cehennem ateşinin gerçekliği ile yüzleşirler.¹⁵⁷ İşin gerçekliğini anlamaları için başlarından aşağı kaynar su dökülerek uygun bir karşılık olarak şüphelendikleri şeyi tatmaları istenir.¹⁵⁸

Bir ayette namazı terk ederek Allah ile bağı koparan ve akabinde sapan bir topluluğun cezası şu şekilde dile getirilir: *“Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler.”*¹⁵⁹ *عَبَا يَلْقَوْنَ فَسُوفَ* İsfahânî'nin belirttiğine göre buradaki gayy, bozuk bir inançtan kaynaklanan cehalet demektir. Bu ayette gayy azap anlamındadır. Allah'ın azabı “gayy” diye adlandırması, cehaletin azabı nedeni olmasından dolayıdır. Bu, tıpkı Arapların yağmurun sebebi olduğu için bitkiye nedâ (yağmur) demeleri gibi bir şeyin sebebi olan şeyle isimlendirilmesi gibidir. Bazılarına göre ayetin anlamı cehaletlerinin eseriyle ve sonucuyla karşılaşacaklardır.¹⁶⁰ Bu kullanım bize suç işleyen adeta suçu işlediği anda onun karşılığı ile yüzleşmektedir, mesajı da vermektedir.¹⁶¹

l. Kötülükleri Kuşananları Cehennem Kuşatması

Kötülüğün çepeçevre kuşattığı kimseleri cehennem kuşatacaktır.¹⁶² *“Biz cehennemi kâfirler için bir hapishane yaptık.”*¹⁶³ Geceyi inşa ederek Allah'a doğru mana aleminde yolculuk yapan peygamberini bir gece mescidi ha-

¹⁵⁵ el-Vâkı'a 56/46-47.

¹⁵⁶ et-Tûr 52/11-16.

¹⁵⁷ Furkân 25/11; Secde 32/20; Ahkâf 46/34; et-Tûr 52/13-14.

¹⁵⁸ ed-Duhân 44/47-50.

¹⁵⁹ Meryem 19/59.

¹⁶⁰ İsfahânî, *Müfredât*, 620; Gayy kelimesinin cehennemdeki bir vadinin adı olduğu rivayetleri de vardır. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 5/245-246.

¹⁶¹ “Tâğiye” kelimesi ile ilgili benzer bir kullanım için bk. Ertuğrul, “Helak Olan Kavimlerde Suç-Ceza Uyumu -I-”, 181.

¹⁶² el-Bakara 2/81.

¹⁶³ el-İsrâ 17/8.

ramdan mescidi aksaya yürüten Allah,¹⁶⁴ insanları muhasara altına alarak zulmün karanlığına gömenleri, cehennemi zindan olarak hazırlamıştır.

Sonuna kadar kapıları kendilerine açılmış olan günahlara sorumsuzca koşanlar cehennem kapılarının açılmasıyla mahkûm edilirler.¹⁶⁵ İyilerin kayıtlarının Allah'a yakın meleklerin şahit olduğu illiyyûnda (yüce mertebelerde, Allah katında, O'nun bildiği bir makamda)¹⁶⁶ kötülerin kayıtlarının ise siccînde (en aşağıda bulunan yerde, cehennem hapishanesinde) tutulduğunu¹⁶⁷ ifade eden Kur'an, cehennemin hapishanesine atılacak olanların ellerinin ayaklarının bir mahkûm gibi bağlanacağını vurgular.¹⁶⁸ Her suç ve günah bu zincirin bir halkasını oluşturacak ve onları bağlayacak zincirin uzunluğu da buna göre değişecektir. Dünyada esir olarak tutulan bir kişinin bağları bir gün çözülebilir. Ahiret esiri ise gerçek esirdir.¹⁶⁹ Onun bağları kolayca çözülmeyecektir. Dünyada hapse girenin çıkma ümidi vardır ve bu ümit onu yaşatır. Cehennemin en büyük özelliği Allah'ın kendisine olan ümidini boşa çıkararak insanın ümidini kesiyor olmasıdır.¹⁷⁰

Allah iman etme noktasında kişiye özgürlük alanı tanıırken, iradesini kötüye kullanarak kendilerini ve etraflarını kuşatacak zulümler sergileyenleri cehennemin kuşatacağını vurgulamaktadır. *"Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Biz, zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki, onun duvarları kendilerini çepe çevre kuşatmıştır..."*¹⁷¹ Dünya konforları için bütün zulümleri reva görenlerin ahirette yatacak yerleri, kendilerini savunacak hiçbir yardımcıları ve güçleri olmayacaktır.¹⁷² Sadece bu dünyada emniyetlerini düşünüp de ahireti unutanlar orada emin olmayacak, ancak en büyük yatırımını oranın emniyeti için yapanlar orada emin bir makamda olacaklardır.¹⁷³ İnsanları kuşatarak sömüren ve hayatlarını çekilmez kılanlar için ahirette kuşatıcı bir azap varken bu dünyada ezilseler, horlansalar ve lüks bir hayattan mahrum olsalar da kendilerini ve etraflarını güzelleştirmek için çabalayanlara, ıslahatçılara ahirette onları kuşatacak güzellikler ve konforlu yaşam olacaktır. Dünyada Allah için bıkmadan usanmadan çalışıp yorulanlara orada bıkkınlık ve yorgunluk dokunmayacaktır, dünyada Allah için kaygılanan, gam ve tasa çekenlerden orada hüznün kökü kazanacaktır.¹⁷⁴ İnkâr edenlere ateşten elbise biçilip, başlarından aşağı kaynar su dökülüp, demirden kamçıya / kısıka maruz

¹⁶⁴ el-İsrâ 17/1.

¹⁶⁵ ez-Zümer 39/71-72.

¹⁶⁶ el-Mutaffifin 83/18-21; Mukâtil, *et-Tefsîrü'l-kebir*, 4, 624; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an*, 24, 208-212; Yazır, *Hak Dini*, 8/320.

¹⁶⁷ Bk. el-Mutaffifin 83/7-10; Mukâtil, *et-Tefsîrü'l-kebir*, 4/622; Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 24/193-197; Yazır, *Hak Dini*, 8/315-318.

¹⁶⁸ el-Hâkka 69/30-32; el-Müzzemmil 73/12; el-Fecr 89/25-26.

¹⁶⁹ el-Affânî, *el-Cezâu min Cinsi'l-Amel*, II/257.

¹⁷⁰ ez-Zuhruf 43/74-77.

¹⁷¹ el-Kehf 18/29. Ayrıca bk. el-A'râf 7/41; İbrahim 14/50.

¹⁷² es-Sâffât 37/25; et-Tânk 86/10.

¹⁷³ *"Elbette müttakiler emin bir makamda olacaklardır..."* ed-Duhân 44/51.

¹⁷⁴ Örneğin bk. el-Hac 22/23-24; el-Fâtır 35/33-37.

kalarak azaptan çıkmalarına izin verilmezken,¹⁷⁵ iman edenlere altından ırmaklar akan cennetler, altından bilezikler, inciler ve hürriyetin simgesi olan ipek elbiseler (herîr)¹⁷⁶ vardır. Kötlüklerini yaymak için refah içinde diyar diyar dolaşanları dönüp dolaşıp varacakları yer olan cehennem ha-pishanesi kuşatacaktır.¹⁷⁷

SONUÇ

Kur'an'da ahirette verilecek cezaların dünyada yapılanlara denk ve uygun bir karşılık olacağı belirtilmiştir. Bu denkliğin nasıl olacağını da Allah adaletiyle belirleyecektir. Ayetler arasındaki bağlantılar iyi kurulduğunda birtakım ipuçlarının olduğu görülmektedir. Kâinata, yeryüzünde ve insanın kendi yapısında varlığının delillerini her an müşahade ettiği, iyi niyetli, önyargısız sağlam bir aklın da yokluğuna imkân vermediği yaratıcıyı yok saymanın cezası diğer cezalar gibi olmayacaktır. İsyan edilen zat büyük ve sonsuz, varlığı apaçık, bütün her şeyin maliki, her şeyin Kendisine muhtaç ve borçlu olduğu mutlak varlık olunca O'na karşı işlenen suçlar da bunların cezası da o nispette büyük olacaktır. Bunun yanında suçların cezasının belirlenmesinde suçun insanlar ve diğer mahlukat üzerinde bıraktığı etkinin şiddeti ve süresi belirleyici olacaktır. Bir insanı öldürenin cezası öldürdüğü kişinin ve geride kalanlarının mağduriyeti, insanlığa yapacağı katkıların inkıtaya uğraması, yaratıcı ile bağlantısının kesilmesi, tövbe etme hakkının elinden alınması vs. göz önüne alınarak hesaplanır. Bir ömrü her şeyini borçlu olduğu yaratıcıyı yok sayarak veya sahip olduğu şeylerin sahibini aramadan geçiren bir inkarcının cezası da yok sayılmak ve yaratıcının merhametinden mahrum kalmak olacaktır.

Sürekli olarak ezilenlerin haklarını koruyan Kur'an, en büyük cezaları da zalimlere ve Allah'ın hak davetine baş kaldırıp O'nunla restleşmeye kalkışanlara öngörmektedir. Günümüz dünyası açısından bakacak olursak gerek dünyadaki sömürdükleri insanların kan, gözyaşları ve alınterleri ile beslenen güçlerin, gerekse kendi çıkarlarını, egolarını ön planda tutup diğer insanları mahvu perişan eden terör gruplarının ve bunların destekçilerinin en üst düzeyde azap görecekleri öngörülebilir. Merhametin kaynağı Allah adına akla gelmeyecek zulümler yaparak, O'nun dinini kötü gösterenlerin ve bu tür örgütleri kurup destekleyenlerin, ellerindeki teknolojiyi, imkânları iyilik yolunda hizmet için değil de Allah'ın gönderdiği dini hakir göstermek için kullananların azaplarının zirvede olacağı söylenebilir. Süflü çıkarları için uydurdukları bahanelerle ve komplolarla insanları yerlerinden yurtlarından edenlerin orada yersiz yurtsuz kalmaları, haksız yere mazlumların başlarından aşağı bomba yağdıranların azap bombardımanı altında kalmaları, bu dünyada hak etmedikleri yüksek zirvelere çıkanların orada en

¹⁷⁵ el-Hac 22/19-22.

¹⁷⁶ el-Hac 22/23. Görüldüğü gibi Kur'an'ın mesani özelliği gereği kaynar suya karşı serin su, ateşten elbiseye karşı ipekten elbise, demirden kıskaca karşı altından bilezikler ve inciler öngörülmektedir.

¹⁷⁷ Bk. Âli İmrân 3/196-197; en-Nahl 16/45-47; el-Mü'min 40/4-6.

aşağılara düşmeleri, zenginlikleri ile şımaranların zavallı bir dilenci konumunda olmaları suçlarına uygun ceza olacaktır.

Yeryüzünün halifesi olarak yaratılan, orada ahlak, adalet ve merhamete dayalı bir düzen kurmakla görevli olmasına rağmen yaratılış gayesinin aksine Allah ile ululuk yarışına girişip, ilahlığa soyunanların, sahip oldukları gücü Allah'ın arzında O'nun kullarını kötü emelleri uğrunda dizayn etmek için kullananların Allah'tan mahrum kalarak orada en acınası, zavallı konuma düşecekleri açıktır. Bu dünyada masumlara attıkları bombaların ateşine bakıp da zevk alanlar, ahirette cehim'e (bakanın gözlerini dehşetten dışarı fırlatan cehenneme) bakacaklardır. Bu konuda Kur'an'ın iyilere verdiği görev Allah'ın dinini dert ve dava edinerek fesatçılara karşı yeryüzünü ıslah etmeleri zulme karşı alemlere rahmet olan peygamberin örneğinde Allah'ın rahmetinin temsilcisi olmaları ve daima ezilenlerin yanında yer almalarıdır.

Allah evreni, maddeyi insanın emrine boyun eğdirmiş, hizmetine sunmuş, yeryüzünü insanı imtihan etmek için yaratmıştır. Allah'ın şaheseri olan insanın kendinden daha aşağıda olan maddeyi hayatının gayesi yapıp da adeta tanrılaştırması, onun değerini maddeden aşağı düşürür, onu değersizleştirir ve değersiz bir şekilde cehenneme atılmasına yol açar. Dünyada sefahate dalıp da Allah'ı unutmanın tam bir karşılığı konforun en küçük gereklerinden bile yoksun, sıkıntılı bir hayat süreci içinde unutulmaktadır.

Kur'an, Firavun ve şeytan üzerinden verdiği örneklerle kötülükte öncü olanların önderlik ettiklerini ahirette peşlerine takarak cehenneme sürüleyeceklerini belirterek örnek ve önderlerin doğru seçilmesini istemektedir.

Allah'ı görür gibi Allah'a kulluk edenler Allah'ı göreceksen, gönüllerini Allah'tan kaçırınlar ve günahlarla kalplerini karartarak perde oluşturanlar Allah'tan perdelenenler ve O'nu göremeyeceklerdir. Nasıl ki cennetin en büyük nimeti Allah'ı görmek ve O'nun rızasına nail olmaksızın en büyük azabı da Allah'tan mahrum kalmanın verdiği yürek yangınına yaşamaktır.

Bedeni isteklerine esir olanlar alçalarak cehennem zindanlarına gidecekken ruhlarını özgürleştirenler ise sonsuz özgürlük diyarı olan cennetlerde gerçek hürriyeti yaşayacaklardır. Ellerini boyunlarına dolayarak cimri kesilenlerin elleri ve malları boyunlarına dolanırken yetimi, esiri, fakiri doyurup giydirenler cennetin tarifsiz nimetlerine erişeceklerdir.

Neticede suçluların suçlarına uygun olan bu cezalarını Allah kendilerine kader olarak yazmadı. Elde ettikleri bu sonu kendi elleriyle kendileri kazandılar, yaptıklarının müthiş bir şekilde şuuruna vardılar ve tohumunu dünyada ektikleri cehennem zakkumunu yemek zorunda kaldılar.

Dünyanın güzellikleri ve sıkıntıları ahiretekilerin bir kopyasıdır. Gözlerdeki perdelerin kalkmasıyla her şeyin gerçekliği o gün yaşanacaktır. İsimlerinin tamamına yakını merhamet, sevgi, bağışlama, af, ikram bildiren Allah, Kendine yönelen kullarına da sonsuz, rahmet, mağfiret ve ikramıyla yönelecektir.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerîm.

'Affânî, Seyyid Huseyn. *el-Cezâu min cinsi'l-'amel*. 2 Cilt, 2. bsk., Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, 1417/1996.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-şâhih*. 8 Cilt, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.

Erdoğan, Suat. "Kur'an ve Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/3, (2014), 125-182.

Eroğlu, Muhammed. "Ashâbü'l-Uhdûd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 3/461, İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Ertuğrul, Resul. "Helak Olan Kavimlerde Suç-Ceza Uyumu -I-". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3/5 (2017), 165-185.

Esed, Muahammed. *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*. çev. Cahit Koytak, 3 cilt, İstanbul: İşaret yayınları, 1996.

Fazlurrahman. *Ana Konularıyla Kur'an*. çev. Alparslan Açıkgenç. Anka-ra: Ankara Okulu Yayınları, 1996.

el-Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed (ö. 505/1111). *İhyâu 'Ulûmiddîn ve bihâmişihî tahrîcu ehâdisi ihyâ'*, 4 cilt, 16 cüz, Kahire: Dâru's-şâ'b.

Işık, Emin. "Burûc sûresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 6/462-463, İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

İbn Aşur, Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed et-Tunusi (öl. 1394/1973). *Tefsirü't-tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunis: ed-Dâru't-Tunisiyye, 1984.

İbn Kesîr, Ebi'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *Tefsîru'l- Kur'âni'l-'Azîm*. Thk. Sâmi b. Muhammed es-Selâme, 8 cilt, 2. bsk., Dâru Tayyibe, 1420/1999.

İbn Mâce, Muhammed ibn Yezîd. *Sünen*. İstanbul: Çağrı Yay., 1413/1992.

İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb (öl. 465 H.). *Müfredâtü elfâzi'l-Kur'ân*. thk. Safvân Adnân Dâvûdî. 2. bsk., Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1418/1997.

Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli. çev. Hayrettin Karaman vd. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

- Kuşeyri, Ebü'l-Kâsım Zeynüislam Abdülkerim b. Hevazin (öl. 465/1072), *Letaifü'l-işarat tefsir sufi kâmil li'l-Kur'âni'l-Kerim*, thk. İbrâhim Besyuni. 2. bs., Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 2000.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Semer-kandî (öl. 333/944). *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. thk. Fatma Yusuf Heymi. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1425/2004.
- Mukâtil b. Süleyman, Ebü'l-Hasan Mukâtil b. Süleymân b. Beşir (öl. 150/767). *Tefsiru Mukatil b. Süleyman (et-Tefsirü'l-kebir)*. thk. Abdullah Mahmûd Şehhate. 4 cüz, Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1979.
- Mustafavî, Hasan, *et-Tahkik fî kelimati'l-Kur'âni'l-Kerim: şın-sad*, 14 cilt, Tahran: Büngah-ı Terceme ve Neşr-i Kitab, 1365 h.
- Mevdûdî, Seyyid Ebü'l-A'la (öl. 1979). *Tefhîmü'l-Kur'ân*. trc. Muham-med Han Kayani vd., 7 Cilt, 2. bsk., İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.
- Münâvî, Muhammed Abdürraûf (öl. 1031/1622). *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmi'i's-şagîr*. 6 Cilt. 2. bsk. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1391/1972.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn el-Haccâc el-Kuşeyri. *el-Câmi'u's-Şahîh*. 3 cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Râzî, Fahreddîn Muhammed (öl. 606/1209). *Mefâtîhu'l-ğayb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981.
- Rızâ, Muhammed Reşîd. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-hakîm (Tefsîrü'l-Menâr)*. 12 Cilt. Kahire: Dâru'l-Menâr, 1366/1947.
- Şenkîtî, Muhammed el-Emîn b. Muhammed el-Muhtâr el-Ceknî eş-(1325-1393 H.). *Eđvâü'l-beyân fî izâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân*. 9 Cilt. Mekke: Dâru 'Âlemi'l-Fevâid, ts.
- et-Taberî, Muhammed b. Cerîr (224-310). *Tefsîru't-Taberî -Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân-*. Thk. 'Abdullâh b. 'Abdulmuhsin et-Türkî, 25 cilt, Kâhire: Hicr li't-tibâ'a ve'n-neşr, 1422/2001.
- Varlı, Abdussamet. *Kur'an'da Dünya Ahiret Dengesi*. Erzurum: 2020.
- Yaşaroğlu, Kâmil. "Lanet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27/101-102, Ankara: TDV yayınları, 2003.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 9 Cilt. İstanbul: Çelik-Şura Yayınları, 1993.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî (öl. 538/1144). *el-Keşşâf 'an hakâ'iki ğavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eğâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. Tahkik ve Ta'lîk: eş-Şeyh Âdil Ahmed Abdulmevcûd - eş-Şeyh Alî Muhammed Mu'avvid. 4 Cilt. Riyâd: Mektebetü'l-'Abîkân, 1418/1998.